

КОНФЛІКТ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ДРАМАТУРГІЇ

Ткалич А. М., аспірант

ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"

Стаття розглядає основні види конфліктів у сучасній українській жіночій драматургії (побутові, сімейні, загальнолюдські), які вдало поєднуються між собою та стають відображенням головного прихованого внутрішньо-особистісного конфлікту, а зрештою, призводять до домінування так званого "недієвого" конфлікту. Авторка також зауважує, що природа будь-якого конфлікту залежить від героїв п'єси, їхнього уявлення про світ та питань, які вони ставлять собі та суспільству.

Ключові слова: категорія конфлікту, герой, синкретизм, "недієвий" конфлікт.

Ткалич А. Н. КОНФЛИКТ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ЖЕНСКОЙ ДРАМАТУРГИИ / Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна.

В статье рассматриваются основные виды конфликтов в современной украинской женской драматургии (бытовые, семейные, общечеловеческие), которые переплетаются между собой и становятся отражением главного внутреннего конфликта, и в конце концов приводят к доминированию так называемого "несобытийного" конфликта. Автор также отмечает, что природа любого конфликта зависит от героев пьесы, их представлений о мире, и вопросов, которые они задают себе и обществу.

Ключевые слова: категория конфликта, герой, синкретизм, "несобытийный" конфликт.

Tkalich A. N. THE CONFLICT IN THE PLAYS OF MODERN UKRAINIAN WOMEN-PLAYWRIGHT / SI "Luhansk national university of the name of Taras Shevchenko", Ukraine.

The article presents basic types of conflicts in modern Ukrainian women drama (everyday, family, common to all mankind conflicts), their syncretism and reflection in basic internal implicit conflict that leads to non-event conflict predominance. The author also notes that the conflict nature mostly depends on the heroes, their knowledge of the world, and questions they ask themselves and society.

Key words: conflict, hero, syncretism, non-event conflict.

Розглядаючи питання особливостей розвитку та функціонування сучасної української жіночої драматургії, незаперечним виявляється той факт, що п'єси сучасних українських жінок-драматургів зазнали значних трансформацій та змін у жанровій, структурній та композиційній системі, що дозволило жінці-автору принципово змінити типологію сюжету та окреслити конфлікт.

На жаль, у науці про літературу сьогодення явище сучасної драматургії залишається недостатньо дослідженим як "непопулярний" жанр. Це зумовлено, по-перше, браком друкованих видань сучасної п'єси, яка в переважній більшості одразу потрапляє на сцену, минаючи читачку аудиторію, а по-друге, низькою зацікавленістю пересічного читача сучасною українською драматургією.

З іншого боку, ті нечисленні видання сучасної української жіночої п'єси, що мали місце в останні десять років (декілька жіночих п'єс у збірці "Страйк ілюзій: антологія сучасної української драматургії" (2004) та в альманахах "Сучасна українська драматургія" (2005–2006), а також збірник вибраних п'єс Н. Нежданой "Провокація іншості" (2008)), дозволяють стверджувати, що українська драматургія сьогодення не просто існує, а потужно розвивається, руйнуючи стереотипи та переосмислюючи уже існуючі в літературі канони щодо використання засобів творення драматургічного тексту, експериментуючи із жанрами, сюжетом, композицією, що закономірно призводить до трансформації цих форм, їх переосмислення.

Недослідженість сучасної української драматургії підтверджується поодинокими літературно-критичними статтями, передмовами та післямовами до антологій та альманахів Н. Нежданой, М. Шаповал, В. Яворівського, науковими дослідженнями Т. Вірченко, Н. Корнієнко, Ю. Скибицької, Т. Шарової, І. Хабарової. Але всі ці роботи присвячені переважно розвитку сучасної драматургії загалом, у той час, коли питання становлення та розвитку жіночої драматургії залишається майже недослідженим. Це зумовлює наукову новизну запропонованої статті, метою якої є порушення питання існування та розвитку сучасної української жіночої драматургії як самостійного, самодостатнього й цілісного літературного утворення, аналіз конфлікту та його видів у сучасній українській жіночій драматургії.

Сучасна українська жіноча драматургія порушує болючі питання існування особистості в суспільстві (це стосується як жінок, так і чоловіків, людей різного віку, соціального статусу й освіченості) та впливу суспільства на життя особистості, формування світогляду та переосмислення буття.

Оскільки головною героїнею сучасної української жіночої драматургії є саме жінка, то основний конфлікт розгортається безпосередньо навколо неї.

Насамперед, це внутрішній психологічний персоніфікований конфлікт жінки із собою та навколишнім світом, що покликаний відобразити відношення Я ↔ Я, Я ↔ Суспільство (зауважимо, що досить часто роль суспільства звужується до сімейного кола, кола близьких людей чи тільки однієї людини, яка здатна змінити світогляд та напрямок подолання проблеми ("Пригости мене горіхами" А. Багряної, "Самогубство самотності" Н. Нежданої, "Дев'ятий місячний день" О. Погребінської, "Шахрайки" Н. Уварової, "Продана душа" Л. Дзюби та ін.), а розв'язання цього конфлікту має призвести до самоідентифікації жінки, до гармонії із власними почуттями, думками, переживаннями (Л. Дзюба "Продана душа", А. Багряна "Пригости мене горіхами", Л. Волошин "Ельза", Н. Неждана "Самогубство самотності" та ін.). Вагомою характеристикою жіночих образів є те, що в п'єсах відсутній будь-який поділ жіночих персонажів за віком чи соціальним становищем: це просто жінки, які в пошуках самоідентичності руйнують правила, уявлення про жінку, це психологічно вмотивовані образи, що передають жіночий погляд на світ.

Самотність – лейтмотив сучасної жіночої драматургії. Самотність у суспільстві, у родині, у стосунках. Саме самотність підштовхує героїнь п'єс до вчинків (найчастіше кардинальних чи безглузвих), до переросимлення свого існування, стосунків у родині, ставлення до самої себе, поваги до себе як до особистості.

Таким прикладом може служити героїня п'єси Н. Нежданої "Самогубство самотності" ВОНА. Авторка навмисне не дає їй імені та будь-яких характеристик, і єдине, що ми про неї знаємо, так це те, що ВОНА "вродлива". Жінка в відчаї, зневірена в коханні та чоловіках, що прийшла на дах будинку покінчити життя самогубством, заглушити свій біль, свою самотність. ВОНА вмотивовано та обдуманно йде на цей крок, хоча вагається і тому намагається знайти собі виправдання: "Я не божевільна істеричка ... Я можу вам назвати безліч прикладів, коли гідні люди йшли з життя в такий спосіб ..." [2, с. 211], а зрештою розуміє, що "... від себе не втечеш..." [2, с. 223].

Або героїня О. Погребінської Ганна Аркадіївна ("Дев'ятий місячний день"), яка, проживши усе своє життя з єдиним та коханим чоловіком та поховавши його, дізнається, що всі ці роки він кохав іншу, і усвідомлює свою самотність та трагедію свого життя.

Взагалі, образи жінок із радянського минулого досить часто зустрічаються в п'єсах сучасних жіночодраматургів. Свідомо чи несвідомо авторки використовують їх саме для руйнування правил, стереотипів, традиційних уявлень про місце жінки в сім'ї та суспільстві.

Так, наприклад, героїня п'єси Н. Уварової "Шахрайки" Софія МакДі, американка, колишня громадянка СРСР, руйнуючи стереотипи радянського виховання, дарує кожній лесбійській парі колишнього СРСР по тисячі доларів, наголошуючи при цьому на рівноправності статей та свободі вибору.

Отже, жіночі образи у творах сучасних жіночодраматургів найчастіше відтворюють саме внутрішній психологічний конфлікт, але в той же час він не існує сам по собі, адже безпосередньо пов'язаний із загальнолюдськими конфліктами, які, накладаючись на конфлікт особистості із собою та суспільством, загострюють емоційний стан героїв, змінюють їхнє світосприйняття.

Більша кількість сучасних українських жіночих п'єс має саме такий синкретичний характер конфлікту, коли на тлі загальнолюдських зовнішніх конфліктів добра і зла, любові і ненависті, самотності в коханні, самопожертви і пристосування, життя і смерті та ін., розв'язується конфлікт внутрішній, психологічний.

Так, І. Хабарова називає такий конфлікт "недієвим", "...оскільки в більшості сучасних п'єс нічого не відбувається в традиційному розумінні сценічних дій, а дія зосереджується на внутрішньому світі героїв..." [5, с. 10].

Особливу роль у розкритті внутрішніх прихованих переживань героїв відіграє побутовий конфлікт, оскільки саме через побут людина сприймає буття. Більше того, побутовий конфлікт найяскравіше відображає саме жіночі характери, адже закономірним є сприйняття того факту, що жінка ближча до побуту, ніж чоловік.

У цьому ж розумінні слід розглядати і сімейний конфлікт, розв'язання якого призводить, по-перше, до усвідомлення жінкою її ролі в соціумі (соціальний конфлікт), і, по-друге, до вирішення міжособистісного гендерного конфлікту (роль жінки в "чоловічому" світі).

Окремою темою в п'єсах сучасних українських жіночодраматургів є тема кохання та статевих стосунків. Цікавим є те, що для жінок кохання та секс – це взаємопов'язані речі, які не можуть та не повинні існувати окремо, це духовна близькість, це відвертість.

Саме кохання змушує жінок страждати та вдаватися до радикальних вчинків, скажімо, самогубства (ВОНА – "Самогубство самотності" Н. Нежданої), відмови від заможного, безтурботного майбутнього (Ельза, морська царівна, що відмовилась від свого життя та свободи заради коханого рибалки Родеріка – "Ельза. Притча про любов" Л. Волошин), втрати власної душі заради нескінченного буття з коханим (Горпина – "Шинкарка" С. Новицької).

Не можна не помітити, що категорія кохання залишається незмінною для жінок будь-якого віку, тоді, коли чоловіки змінюють своє ставлення до нього з часом. Ганна Аркадіївна О. Погребінської ("Дев'ятий місячний день") так ставиться до цього почуття: "Я кажу, що коли між людьми було справжнє кохання, то навіть якщо почуття зникли, лишається щось інше. Є духовна близькість, і це не менше, ніж кохання...". На що її син Олег відповідає, що "... Немає духовної близькості, немає!" [2, с. 160].

Сучасні українські жінки-драматурги дуже часто пов'язують кохання із самотністю. Для одних кохання – сенс життя, для досягнення якого жінка здатна зруйнувати своє майбутнє та полишити свою особистість, що згодом призводить до гнітючого відчуття самотності ("Ельза" Л. Волошин), для інших – це шлях подолання самотності, руйнівне почуття, що створює ілюзію щастя та самоусвідомлення ("Дев'ятий місячний день" О. Погребінської). Врешті-решт, кожна авторка намагається залишити своїм жіночим персонажам право вибору, залишаючи відкритим фінал ("Шинкарка" С. Новицької, "Самогубство самотності" Н. Нежданой), чи пропонуючи кілька варіантів перебігу подій ("Ельза" Л. Волошин).

Отже, слід зауважити, що зміни у світовідчутті та самоідентифікації жінок-драматургів, закономірно призвели до зміни головного героя сучасних жіночих п'єс, а це, у свою чергу, якісно позначилось на трансформації конфлікту.

Жінки-драматурги не пропонують простих зовнішніх конфліктів. Вони прагнуть поєднати внутрішнє світовідчуття та самоусвідомлення жінки з наявним, зовнішнім, побутовим. Ускладнення та багаторівневість конфліктів у творах сучасних українських жінок-драматургів дозволяють якнайповніше розкрити жіночі та чоловічі характери не тільки через побут та взаємини, але й через вирішення філософських, психологічних і морально-етичних питань співіснування та самоідентифікації.

Отже, однією з основних характеристик категорії конфлікту у творчості сучасних українських жінок-драматургів є синкретизм, поєднання внутрішнього психологічного із зовнішнім загальнолюдським, використання побутового та сімейного конфліктів для відображення глибинних, "вічних" проблем існування особистості. Жінка-автор навмисне звужує будь-який конфлікт до побутового, буденного, "поверхневого", такого, у якому найвиразніше простежується характер героя, що призводить до усвідомлення його внутрішнього світу.

Проаналізувавши твори сучасних українських жінок-драматургів кін. XX – поч. XXI ст., можна зазначити, що сучасна жінка-драматург – це справжній митець, який нічим не поступається чоловікові у просторі сучасного українського літературного процесу.

Жіночі п'єси сьогодні порушують актуальні проблеми функціонування суспільства, висвітлюють ставлення жінки до пануючих норм та канонів, які намагаються значно звужити роль жінки в сучасному просторі життя і творчості. Художнє осмислення жінками нездоланих суперечностей жіночого духу, її прагнення до самоідентифікації, самореалізації, пошуків гармонії свого буття призводить до появи нових форм вираження та втілення жіночих бажань і переконань.

Сучасна жінка-драматург вдається до експериментів із формою та змістом свого твору, варіюванням різноманітними типами конфліктів, поєднуючи загальнолюдські конфлікти з конфліктами побутовими, буденними, акцентуючи увагу читача на внутрішньому світі героїв, їхніх переживаннях, що закономірно призводить до домінування недієвого конфлікту, робить головною героїнею своїх п'єс саме жінку без побоювань бути незрозумілою.

Такі творчі експерименти жінки-митця із формою та внутрішнім наповненням драматургічного твору призводять до багатозначного, проблемного та неоднозначного прочитання сучасних жіночих п'єс, а тому потребують ґрунтовного подальшого дослідження стилевих та жанрових домінант у творчості сучасних українських жінок-драматургів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вірченко Т. Художній конфлікт в українській драматургії 1990–2010-х років: дискурс, еволюція, типологія : монографія / Тетяна Ігорівна Вірченко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. – 336 с.
2. Страйх ілюзій : антологія сучасної української драматургії / авт. проекту та упоряд. Н. Мірошніченко. – К. : Вид-во С. Павличко "Основи", 2004. – 370 с.
3. Сучасна українська драматургія : альманах / редкол. : В. Фольварочний (голова) та ін. – К. : Український письменник, 2005. – Вип. 1. – 171 с.
4. Сучасна українська драматургія : альманах / редкол. : В. Фольварочний (голова) та ін. – К. : Український письменник, 2006. – Вип. 3. – 272 с.
5. Хабарова І. Російська жіноча драматургія другої половини 80-х – 90-х років XX століття (герой, конфлікт, хронотоп) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.02 / І. В. Хабарова. – Харків, 2007. – 20 с.